

Virus i idrætsfaget?

ANEBINE DANIELSEN

En stadig tilbagevendende diskussion om idræt i grundskolen handler fir-kantet udtrykt om modsætningen mellem en aktivitetsbaseret hhv. lærings-baseret tilgang til undervisningen. Hele situationen omkring COVID-19 har på mange måder tydeliggjort, hvilke forskellige opfattelser der er af idrætsfaget – både set indefra med lærerøjne og set udefra.

Er opgaven med at højne idrætsfagets status blevet ramt af en virus på linje med resten af samfundet?

ANEBINE DANIELSEN

Cand.scient.

Projektleder ved Dansk Skoleidræt

ad@skoleidraet.dk

IDRÆTSFAGETS POLER

Lad os starte med to scenarier.

På det første mødes to lærerkolleger 20 min. før deres fælles idrætsundervisning skal starte. De brainstormer lidt på, hvad de kunne lave med eleverne og bliver enige om et program for timen. De starter med fælles opvarmning, som den ene lærer står for – det bliver efter “Følg John-princippet”. Herefter deler de eleverne i to hold. Første hold går over i hallen med den ene lærer, hvor de spiller fodbold til to mål. Det andet hold bliver inde i gymnastiksalen og laver cirkeltræning med den anden lærer. Efter en halv time bytter lærerne hold, så alle får prøvet begge dele.

Eleverne får sved på panden, og begge lærere er gode til at opmuntre eleverne, så det bliver en aktiv idrætstime for alle, selvom nogle af pigerne er temmelig tilbageholdende på fodboldbanen.

Det andet scenarie viser de samme to lærerkolleger. De har før skoleårets start lavet en fælles årsplan for idræt, så da de mødes 10 min. før timens start, er det for at fordele praktiske opgaver i forhold til klargøring af rekvisitter. De arbejder lige nu med temaet Idræt og samarbejde, og dagens lektion skal kredse om “kommunikation”. I sidste uge arbejdede de med “roller”. Derfor skal eleverne deles i hold, hvor de spiller forskellige versioner af partibold, afbrudt af små refleksionsrunder.

Aktivitetsniveauet er skiftende, alt efter hvilke kommunikationsformer og spilversioner der arbejdes med. Eleverne er deltagende og kan alle bidrage på forskellige måder til undervisningen.

Meget forsimplet er disse to scenarier et udtryk for den modsætning, der indledningsvist blev ridset op. Der er selvsagt mange nuancer i de to tilgange. Fx kan man sagtens lære en masse i en aktivitetsbaseret undervisning, og en læringsbaseret tilgang indeholder selvfølgelig også aktiviteter. Men den store forskel ligger i intentionen bag de to måder at anskue og tilrettelægge sin undervisning på. Man kan også spørge, hvad er formålet med idrætsundervisningen i grundskolen?

Ifølge Fælles Mål for idræt er det overordnede formål, at eleverne skal:

... udvikle kropslige, idrætslige, sociale og personlige kompetencer. Eleverne skal opnå kendskab til alsidig idrætskultur og udvikle lyst til bevægelse. Idrætsfaget skal give eleverne erfaring med og indsigt i idrættens betydning for sundhed og trivsel samt i samspillet mellem samfund og idrætskultur. (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019)

Idræt er altså et dannelsesfag, som oven i købet år efter år går igen i elevernes grundskoletid. Netop derfor spiller idrætsfaget også en særlig vigtig rolle i at understøtte elevernes positive kropslige oplevelser, som skal bæres af aktiv læring med plads til alle.

Fælles Mål rummer både lærings- og oplevelsesdimensionen, og det bliver således idrætslærerens rolle at finde balancen mellem disse. Et godt billede på, hvor vanskeligt dette kan være, gav Nete Thomsen-Mühlbrand i et interview med folkeskolen.dk (Møller, 2020). Hun blev som nyuddannet idrætslærer sammen med en pædagog tildelt et hold på 40 indskolings elever, og hun brugte meget tid og energi på at få lavet en årsplan ud fra *Fælles Mål*. Men det gik slet ikke. “Første lektion var forfærdelig – det var den anden, tredje og fjerde sådan set også”, fortalte hun. Enden på det hele blev, at det store hold blev delt op i to, og at hun “smed årsplanen ud af vinduet” og i stedet fokuserede på at få opbygget relationer til børnene gennem kendte lege.

Nete Thomsen-Mühlbrands beretning peger dog ikke kun på den svære balance mellem lærings- og oplevelsesdimensionen. Den fortæller os også noget om idrætsfagets status i en fagfordelingssituation. Når en skoleleder kan beslutte at give en nyuddannet lærer og en pædagog et idrætshold på 40 indskolings elever, vil de fleste med lidt undervisningserfaring kunne se den store udfordring. Det vil være umådelig svært for en hvilken som helst underviser at tilrettelægge et forløb, der rummer alle disse forskellige børn, giver dem kendskab til alsidig idrætskultur og samtidig udvikler deres lyst til bevægelse.

Hvis *Fælles Mål* for idræt skal indfries, kræver det for det første rammer ude på skolerne, der tilgodeser de lokale forhold. Fx fleksible holdstørrelser, sparring til nyuddannede samt efteruddannelse til pædagoger, der i stigende grad står for idrætsundervisningen i indskolingen.

For det andet kræver det undervisere, der har en faglig og idrætsdidaktisk indsigt, der kan hjælpe dem til at planlægge en meningsfuld undervisning. Det kan godt være, at denne skal tage sit udgangspunkt i leg og sved på panden – men det skal tydeliggøres, hvorfor man har valgt denne tilgang. For at eleverne kan opleve sammenhæng og faglig progression, er det væsentligt, at der allerede i indskolingen arbejdes med synlige målsætninger. Dette kunne også være med til at styrke fagets status, eftersom der blandt mange lærere stadig hersker en forestilling om,

at idrætstimerne ikke kræver så meget forberedelse som de andre fag i grundskolen (Jakobsen & Jørgensen, 2021)¹. Når idrætslærerne selv svarer sådan, bidrager det til fortællingen om et fag, hvor der “bare” skal leges – og hvor der ikke er brugt tid på hvordan og hvorfor.

Set på den baggrund er det ærgerligt, at andelen af linjefagsuddannede idrætslærere i netop indskolingen er faldende. I 2012/13 lå kompetencedækningen for idræt på 70%, 72,5% og 76,2% for hhv. 1., 2. og 3. klasse. I 2019/20 var tallene faldet til 68%, 70,3% og 73,8%. Den samlede kompetencedækning for idræt (1.-10. klasse) er derimod steget fra 80,8% i 2012/13 til 82,4% i 2019/20. På 8. og 9. klassetrin ligger tallene helt oppe på 92,5% og 93,7% (Børne- og Undervisningsministeriet, 2020b).

Der er stor sandsynlighed for, at denne udvikling hænger sammen med indførelsen af prøven i idræt i 2014.

IDRÆTSFAGETS STATUS

Jeg har i det foregående været inde på, at idrætsfaget på nogle skoler kan have det svært rent statusmæssigt – både set med lærer- og lederøjne.

Også fra politisk hold har der allerede for år tilbage været et ønske om at højne fagets status. Derfor blev indførelsen af en afsluttende prøve i idræt en del af aftaleteksten fra 2013 om et fagligt løft af folkeskolen. Helt konkret var et af formålene med indførelsen af idrætsprøven at “... styrke fokus på bevægelse og motion samt idrætsfagets status og elevernes faglige udbytte af faget...” (Regeringen, 2013).

Idrætsfagets status havde tidligere været til debat i såvel EVA-rapporten i 2004 som i SPIF-11. EVA-rapportens udgangspunkt var, at “*idræt balancerer mellem at blive opfattet som et kundskabs- og dannelsesfag og et rekreativt fag*” (Danmarks Evalueringsinstitut, 2004), mens SPIF-11 bl.a. beskæftigede sig med “*at flytte fokus fra, hvad eleverne skal lave til, hvad de skal lære*” (von Seelen & Munk, 2012). Derfor ventede mange med spænding på konklusionerne i SPIF-18, hvor der specifikt blev spurgt ind til, om prøven har haft betydning for elever og lærere. Rapporten viste, at udskolingslærerne i høj grad vurderede, at idrætsprøven har bidraget til positiv idrætsdeltagelse blandt eleverne, højere aktivitetsniveau samt en styrkelse af fagets status (von Seelen et al., 2019). Man kan anfægte rapportens datagrundlag og måden, der er blevet spurgt på, som fx Jens-Ole Jensen gør det i en artikel i KvaN (2020). Men for mine udskolingskollegaer og mig bekræftede tallene fra SPIF-18, hvad vi oplevede i den daglige idrætsundervisning ude på skolerne: At med indførelsen af prøven blev idrætsfagets status højnet både for lærere og elever.

¹ I december 2020 og januar 2021 svarede 971 lærere på en spørgeskemaundersøgelse på folkeskolen.dk og Facebook. På spørgsmålet “Er der nogle af dine fag, der kræver mere forberedelsestid end andre?” lå idræt på en klar sidsteplads.

Og vigtigst af alt fik eleverne et større fagligt udbytte – i hvert fald i udskolingen.

Jeg så og hørte om elever – både i egen undervisning, men også qua mit hverv som beskikket censor – der i højere grad deltog aktivt i undervisningen og udviste større bevægelsesglæde. Dette gjorde sig især gældende for de mere idrætsusikre elever. Den tydelige målstyring fjernede noget af den uforudsigelighed, som faget ellers kan være præget af. Og som desværre også kan virke skræmmende på de elever, der føler sig kropsligt usikre.

Måske kan noget af forklaringen på disse observationer findes i, at prøvens mange forskellige krav har gjort, at idrætsundervisningen er blevet langt mere varieret. En ens vægtning af alle indholdsområder gør fx, at dans og udtryk er blevet lige så vigtigt som boldbasis og boldspil. Og den temabaserede undervisning lægger op til andre organisationsformer end fx konkurrence. Når eleverne til prøven bliver vurderet på, om de har “taget kvalificerede valg”, er det netop et udtryk for, at man vil se elever, der analyserer, vurderer og tager stilling – og derefter vælger, hvad de vil vise til prøven. Bagefter har de mulighed for at forklare og argumentere for det i en reflekterende samtale med lærer og censor. Eleverne gennemgår her en proces, der i den grad er almen dannende.

Derfor mener jeg, at prøven har potentiale til i endnu højere grad at udvikle idræt til det dannelsesfag, som det er og skal være.

En barriere for denne udvikling kan være, at vi ofte har at gøre med to forskellige idrætsfagskulturer på samme skole. Den ene har sit udspring i indskolingen, mens den anden primært hører udskolingen til. Sammen med mine idrætsskollega-

er har jeg gentagende gange stået med en for os ny 6. eller 7. klasse, som vi skulle have til idræt. For eleverne var der nærmest tale om et kulturchock. De forbandt idrætsundervisningen med leg, konkurrence, sved på panden og ofte en høj grad af selv- eller medbestemmelse – men bestemt ikke med kompetencemål, temabaseret undervisning og makkerfeedback. Derfor var det også en krævende proces at få indarbejdet et tydeligere fagligt fokus og samtidig opretholde elevernes lyst og motivation til at engagere sig i undervisningen.

Hvis man antager, at elever har lettere ved at opfatte idrætsundervisningen som meningsfuld, hvis de oplever sammenhæng og forståelige mål, må dette være idealet for alle lærere.

Selvom noget peger på, at prøven i idræt har styrket fagets status, er det ikke prøven, der skal være styrende for fagets indhold. Det er *Fælles Mål*, der definerer dette, og det er derfor ud fra disse mål, at der skal arbejdes gennem hele skoleforløbet. Udskolingslærerne skal være meget opmærksomme på, at deres undervisning ikke bliver ren “teaching to the test”. I stedet skal de holde fokus på idræt som dannelsesfag, for det er her, børne- og ungeskole kan mødes. Og de SKAL mødes, hvis fagets status for alvor skal styrkes – også helt ned i de små klasser.

Dette er skoleledere og idrætslærere landet over aldeles klar over, og derfor har der på mange skoler i en årrække været en stigende efterspørgsel efter at få skabt en rød tråd i idrætsundervisningen, så den – både for lærere, elever og forældre – fremstår gennemtænkt og sammenhængende fra 0.-9. klasse. At arbejde med en rød tråd gennem hele skoleforløbet giver ikke kun idrætslærerne mulighed for at høre om hinandens udfordringer og finde fælles måder at løse dem på. Det giver også eleverne mulighed for at opleve en naturlig faglig udvikling, selvom de skifter afdeling og lærere.

Helt aktuelt blev denne vigtige arbejdsproces ramt af en virus.

CORONA RAMMER OG LAMMER IDRÆTSFAGET

Den pandemi, som coronavirus har forårsaget, har i skolemæssig sammenhæng åbenbart ramt idrætsfaget særlig hårdt. Coronaens indtog reducerede idrætstimerne – eller fik i mange tilfælde simpelthen fjernet idræt fra nødschemaer i hele landet. I bedste fald gjorde omstændighederne idræt til et godt gammeldags bevægelsesfag ud fra devisen, at lidt bevægelse og aktivitet er bedre end ingenting – hvilket situationen taget i betragtning var forståeligt.

Organisationen Skole og Forældre gennemførte i perioden 21.-27. januar 2021 en undersøgelse blandt 592 forældre til børn i folkeskolen (Skole og Forældre, 2021). Her vurderede knap 40 % af forældrene, at deres barn slet ikke har modtaget undervisning i faget idræt i løbet af perioden med corona. Og idræt er med afstand det fag, der ifølge forældrene har været undervist mindst i.

Tendensen understøttes af en undersøgelse fra Institut for Idræt og Biomekanik ved Syddansk Universitet, som blev gennemført i perioden 26/1-8/2 2021. Der deltog 1.229 børn og unge i alderen 6-16 år i undersøgelsen, og hver tredje svarede, at de under nedlukningen ikke har haft idræt og/eller andre bevægelseslektioner i relation til skolen (Pawlowski & Schmidt, 2021). Og da eleverne i foråret 2021 kom tilbage på skolerne igen, var der desværre mange skoler, hvor eleverne stadig ikke modtog idrætsundervisning.

Med nødundervisningsbekendtgørelsen i hånden kunne mange skoleledere nemlig forsvare den manglende idrætsundervisning. Ifølge den har man ikke pligt til at give praktisk orienteret undervisning, når det vil være med uforholdsmæssige faglige, praktiske eller sikkerhedsmæssige vanskeligheder (Børne- og Undervisningsministeriet, 2020a). Man kan spørge, om ikke netop idrætsfaget er så alsidigt, at man med en fleksibel årsplan ville kunne rykke rundt på sine undervisningsforløb, således at det ville være muligt at gennemføre fjernundervisning eller undervisning underlagt restriktioner også i dette fag?

Under en pandemi, hvor der er ekstra stort fokus på sundhed – også i et samfundsmæssigt perspektiv – ville det have været helt oplagt at styrke netop idrætsundervisningen. Skolens fornemste opgave er via læring og dannelse at gøre børn og unge til duelige samfundsborgere, som kan tage stilling og handle. Det giver idrætsfaget mange gode muligheder for, og derfor var det direkte meningsløst at undlade idrætsundervisningen med corona som undskyldning – både under hjemsendelsen, men især efter at eleverne var fysisk til stede på skolerne igen. På flere skoler viste ledelse og idrætslærere, at de i denne periode var i stand til at navigere i diverse restriktioner og alligevel kunne give eleverne mulighed for at udfolde sig kropsligt. Her kunne man have ønsket sig, at skolerne og idrætslærerne i højere grad havde delt deres gode erfaringer, så andre også kunne få glæde af dem.

Netop dette var nemlig sket tidligere i pandemien, da flere skoler for første gang lukkede ned for idrætsundervisningen. Her så vi idrætslærere videndele med hinanden som aldrig før på forskellige platforme som fx Facebook. Det var lærere, der brugte store ressourcer på at opretholde en meningsfuld idrætsundervisning – og gerne delte deres arbejde med andre. Hvilket igen førte til meningsudvekslinger og udvikling. En synlig virtuel opblomstring af det faglige miljø omkring idrætsfaget.

Men igen viste der sig en klar tendens: Det var primært udskolingslærere, der på den måde var en del af et fagligt fællesskab. Billedet af en polarisering blandt idrætsfagets undervisere er således blevet forstærket af de omstændigheder, coronavirusen har bragt med sig.

Corona har med andre ord tydeliggjort, hvor forskelligt skoleledere og idrætslærere i hele landet forholder sig til idrætsfaget. Vi har på den ene side set ildsjæle, der åbenlyst har kæmpet for idræt som et betydningsfuldt læringsfag på niveau med de mere boglige fag. De har ikke kun givet deres elever en meningsfuld under-

visning, men de har også storsindet delt deres arbejde og dermed inspireret andre lærere.

På den anden side har idrætslærere gjort faget til et “vi går en tur-fag” ud fra de-
visen, at lidt bevægelse er bedre end slet ingen, og slutteligt har rigtig mange skoler
som før nævnt desværre helt sløjfet idræt fra nødschemaerne.

IDRÆTSFAGETS FREMTID

Når vi når sommeren 2022, er det 3 år siden, at der har været idrætsprøver i Dan-
mark. Beskikkede censorer evaluerede i 2019, at mange idrætslærere var godt på
vej i den nye prøve fra 2014, men man kan frygte, at 3 års stilstand kan bombe faget
tilbage.

De nye 9. klasses elever har ikke oplevet, at den forrige årgang har trænet ekstra
meget i hallen, eller at de skulle være hjælpere ved prøven. Og lærerne har ikke
skullet forberede en prøve eller være ude som censorer. Udskolingslærerne får så-
ledes nok at se til med at klæde eleverne godt på til prøven, samtidig med at de selv
skal opdateres.

Hvis det så også er udskolingslærerne, der skal tage initiativ til at få spundet den
røde tråd i skolens idrætsundervisning, kan det nemt blive skrøbeligt. For det er
ikke sikkert, at disse lærere får ro og opbakning til at genoptage den gode proces,
som idrætsfaget var i.

Corona spøger nemlig stadig. Anden bølge har raset med fokus på inaktive børn
og unge. En landsdækkende undersøgelse fra begyndelsen af 2021 viser bekym-
rende tendens med faldende fysisk aktivitet og stigende kropsvægt blandt børn og
unge under corona-nedlukningen (Pawlowski & Schmidt, 2021). Teenagere, der
har taget x antal kilo rent fedt på bag hjemmeskærmene, og blodtrykket stiger i takt
med forældres og samfundets bekymringer for corona-generationens sundhed. Vi
kan se frem til, at politikere og eksperter maner til opråb om flere aktive idrætsti-
mer. NU skal idrætsfaget tage hånd om nationens sundhed og sørge for aktiviteter
og sved på panden.

Der er en fare for, at virussen får os til at glemme, hvorfor både politikere og
idrætslærere i mange år har kæmpet for fagets status i grundskolen. Nemlig et
brændende ønske om at fagets berettigelse ikke udelukkende handlede om et af-
bræk fra de boglige fag og aktiviteter med fokus på sved på panden, men i højere
grad om et undervisningsfag med bredt idrætsfagligt sigte, der også rækker ud over
kropslige kompetencer.

Man kan være bekymret for, at den politiske dagsorden om mere trivsel og
sundhed på skoleskemaet vil definere idrætsfagets indhold og dermed stoppe den
positive udviklingsproces, som faget har gennemgået de senere år. At en virus mid-
lertidigt har sat gennemtænkte og ambitiøse årsplaner ud af kraft, er vi nødt til at

acceptere. Men vi vil og må ikke acceptere, at virussen sætter en permanent stopper for alle de udviklingsprocesser, som er i gang i idrætsfaget landet over, og som i den grad er på vej til at gøre op med et billede af idræt som et ligegyldigt "paus-fag", som læreren ikke havde brugt tid på at forberede sig til. Arbejdet med den røde tråd i idrætsfaget skal fortsættes til gavn for både lærere og elever.

Derfor er det nu vigtigere end nogensinde før, at vi i fællesskab holder hinanden fast på idræt som et lærings- og dannelsesfag, hvor eleverne igennem hele skoleforløbet eksperimenterer, erfarer og bliver klogere på sig selv, på andre og på samfundet – både kropsligt og teoretisk. De skal præsenteres for idrættens uanede muligheder og facetter, der øger netop deres chancer for livslang lyst til bevægelse.

REFERENCER

- Børne- og Undervisningsministeriet. (2019). *Idræt Fælles Mål*.
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2020a). Bekendtgørelse om nødundervisning m.v. på børne- og undervisningsområdet som led i forebyggelse og afhjælpning i forbindelse med covid-19. Lokaliseret på: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2020/242>
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2020b). Kompetencedækning i folkeskolens fag. Lokaliseret på: <https://uddannelsesstatistik.dk/Pages/Reports/1781.aspx>
- Danmarks Evalueringsinstitut. (2004). *Idræt i folkeskolen*. Danmarks Evalueringsinstitut.
- Jakobsen, F. G., & Jørgensen, C. (2021, 4. marts). Lærerne: Disse fag er mest forberedelsestunge. Folkeskolen.dk. Lokaliseret på: <https://www.folkeskolen.dk/1867073/laererne-disse-fag-er-mest-forberedelsestunge>
- Jensen, J.-O. (2020). Idræt – når et fag bliver prøvfag. *Test og prøver, KvaN 116*.
- Møller, E. B. (2020): Første lektion var forfærdelig – det var den anden, tredje og fjerde sådan set også. Folkeskolen.dk. Lokaliseret på: <https://www.folkeskolen.dk/1858716/foerste-lektion-var-forfaerdelig--det-var-den-anden-tredje-og-fjerde-saadan-set-ogsaa>
- Pawlowski, C. S., & Schmidt, T. (2021). *Børn og unges bevægelse i krise?* Forskningsenheden Active Living, Institut for Idræt og Biomekanik, SDU. Lokaliseret på: https://www.sdu.dk/da/om_sdu/institutter_centre/iob_idraet_og_biomekanik/nyt_iob/corona-nedlukning+rammer+boern+og+unge
- Regeringen. (2013). *Aftale mellem regeringen (Socialdemokraterne, Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti), Venstre og Dansk Folkeparti om et fagligt løft af folkeskolen*. Regeringen. Lokaliseret på: <https://www.uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-maal-love-og-regler/politiske-oplaeg-og-aftaler>

Skole og Forældre. (2021). Alle elever har brug for at komme tilbage i skole. Lokaliseret på:

<https://www.skole-foraeldre.dk/nyheder/alle-elever-har-brug-komme-tilbage-i-skole>

von Seelen, J., Guldager, J. D., Bruun, T. H., Knudsen, M. E., & Bertelsen, K. (2019). *Status på idrætsfaget 2018*. Haderslev.

von Seelen, J., & Munk, M. (2012). *Status på idrætsfaget 2011*. Haderslev.

ANEBINE DANIELSEN

Projektleder ved Dansk Skoleidræt.

Uddannet cand.scient. fra Syddansk Universitet i Odense med hovedfag i Idræt og Sundhed, overbygning i Kulturformidling.

Læreruddannelse fra CVU Fyn, Odense, linjefag i idræt, dansk og tysk.

Har arbejdet som folkeskolelærer i 15 år ved Søhuskolen i Odense. Beskikket censor i idræt fra 2015-2018.